

PROFESIONALNA ZRELOST UČENIKA VIŠIH RAZREDA OSNOVNIH ŠKOLA

Toni Babarović

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Marulićev trg 19/1, 10000 Zagreb
toni.babarovic@pilar.hr

Iva Šverko

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Marulićev trg 19/1, 10000 Zagreb
iva.sverko@pilar.hr

Sažetak

Profesionalna zrelost je spremnost pojedinca da na temelju detaljnog istraživanja svojih osobina i prikupljanja informacija o svijetu rada isplanira svoj profesionalni put i donese realnu odluku o svojoj karijeri. Cilj ovog rada bio je utvrditi razinu profesionalne zrelosti učenika viših razreda osnovne škola te ustanoviti u kojoj je mjeri profesionalna zrelost povezana s nekim obilježjima učenika. Na reprezentativnim uzorcima učenika petih, šestih, sedmih i osmih razreda oba spola (ukupni $N = 1266$) primijenjen je Test informiranosti o zanimanjima. Test je konstruiran za potrebe ovog istraživanja i mjeri kognitivnu komponentu profesionalne zrelosti. Ustanovljeno je kako je test primjerene težine za učenike osmih razreda, dok je mladim učenicima težak, a potvrđena je i odlična unutarnja konzistencija testa te jasna konvergencija svih čestica prvoj glavnoj komponenti. Prema dobivenim rezultatima, profesionalna zrelost raste u funkciji dobi, iako je u svim dobnim uzorcima dosta niska. Učenice sustavno pokazuju viši stupanj profesionalne zrelosti od učenika, neovisno o dobi. Profesionalna zrelost umjereno je povezana sa školskim uspjehom, profesionalnim aspiracijama i obrazovanjem roditelja te neznatno povezana s uključenosti u proces odabira zanimanja. U skladu s dobivenim rezultatima, smatramo kako *Test informiranosti o zanimanjima* (čija je elektronička inačica dostupna na stranici www.karijera.hr) može poslužiti u svrhu detekcije onih učenika kojima nedostaju informacije o svijetu rada i koji stoga ne mogu donijeti zrele profesionalne odluke. Također, smatramo kako učenike petih, šestih i sedmih razreda treba uključiti u školske programe za poticanje profesionalnog razvoja, dok klasično profesionalno usmjeravanje utemeljeno na diferencijalističkom pristupu treba ponuditi nedovoljno informiranim učenicima osmih razreda.

Ključne riječi: Profesionalna zrelost, Test informiranosti o zanimanjima (TIZ), karijera, izbor zanimanja

UVOD

Profesionalna zrelost važan je konstrukt koji u nekoliko proteklih desetljeća zauzima centralnu ulogu u razumijevanju profesionalnog razvoja. Profesionalna zrelost može se definirati kao spremnost pojedinca da sukladno dobi donese informiranu odluku o svojoj karijeri (Savickas, 1984). Takva odluka mora biti pomno isplanirana, realna te relativno stabilna u vremenu (Crites, 1978; King, 1989; Ohler, Levinson, Hays, 1996). Profesionalna zrelost očituje se istovremeno u donošenju ispravne i odgovarajuće odluke za samog pojedinca, ali i u posvećenosti procesu odlučivanja i planiranja kroz koji pojedinac prolazi (Crites, 1978).

Donald E. Super i John O. Crites, dvojica najvažnijih istraživača i teoretičara u području profesionalnog razvoja, predložili su različite teorijske koncepte profesionalne zrelosti i razvili različite instrumente za njeno mjerenje. Prema Superu (1974; 1983) profesionalna se zrelost sastoji od pet dimenzija: planiranje, istraživanje, prikupljanje informacija, donošenje odluka i orijentiranost prema realitetu. Crites (1965, 1978a) je predložio model prema kojem se profesionalna zrelost može svesti na vještine donošenja profesionalnih odluka i na stavove pojedinca prema razvoju karijere. U skladu s vlastitim teorijskim koncepcijama, ovi autori razvili su i dva najpopularnija upitnika profesionalne zrelosti, Superov Career Development Inventory i Critesov Career Maturity Inventory.

Career Development Inventory (Upitnik razvoja karijere, CDI) zasnovan je na 40-godišnjem iskustvu Supera i suradnika u području istraživanja profesionalnog razvoja i izbora zanimanja (Super, Osborne, Walsh, Brown, Niles, 2001). Upitnik mjeri pet dimenzija profesionalne zrelosti. Dimenzije planiranje i istraživanje mjerene su skalama stavova i tipičnih ponašanja te predstavljaju afektivnu komponentu profesionalne zrelosti, dok su dimenzije prikupljanje informacija, donošenje odluka i orijentiranost prema realitetu mjerene testovima informiranosti o svijetu rada i procesu donošenja profesionalnih odluka te predstavljaju kognitivnu komponentu profesionalne zrelosti. Sam sadržaj pojedinih skala određen je razvojnim zadacima Superove faze *Istraživanja* koja je karakteristična za adolescentsku i ranu odraslu dob (14-24 godine), a u kojoj pojedinac treba formirati svoj profesionalni identitet i odrediti svoje profesionalne ciljeve. Na temelju rezultata empirijskih istraživanja utvrđena je nezavisnost afektivne i kognitivne dimenzije profesionalne zrelosti te pozitivna povezanost profesionalne zrelosti i kronološke i obrazovne dobi ispitanika (Super i Forest, 1972; Super, Thompson, Lindeman, Jordaan, Myers, 1981; Thompson i Lindeman, 1981; 1984). Danas postoje dvije forme Superova instrumenta – forma za učenike u dobi od 14 do 18 godina, te forma za studente, prvenstveno namijenjena studentima prvih godina fakulteta (Super, Thompson, Lindeman, 1988).

Career Maturity Inventory (Upitnik profesionalne zrelosti, CMI) razvio je Crites u svrhu utvrđivanja profesionalne zrelosti djece i adolescenata u dobi od 13 do 18 godina (Crites 1978b). Upitnik mjeri afektivnu i kognitivnu komponentu profesionalne zrelosti. Afektivna komponenta operacionalizirana je jednom skalom sta-

vova prema razvoju karijere, dok je kognitivna komponenta definirana na temelju pet subtestova kompetencija za donošenje profesionalnih odluka. Rezultati na obje komponente profesionalne zrelosti trebali bi se povećavati u funkciji prelaska djeteta u viši razred (Healy, 1994), a pouzdanost svih subskala CMI-a je zadovoljavajuća kao i njegova konstruktivna i kriterijska valjanost (Crites, 1978c; Alvi i Khan, 1983).

Navedeni instrumenti doživjeli su brojne revizije, adaptacije i kroskulturalne provjere (Levinson, Ohler, Caswell, Kiewra, 1998) te iako datiraju iz druge polovine 20. stoljeća i dalje su najčešće korištene mjere profesionalne zrelosti. U Hrvatskoj se započelo s adaptacijom Superova CDI-a za populaciju učenika osmih razreda (Vizek-Vidović i Vlahović-Štetić, 1990), no kako podaci o pouzdanosti i faktorskoj strukturi hrvatske inačice testa dobiveni na malom uzorku zagrebačkih osnovnoškolaca nisu bili ohrabrujući, autorice su zaključile da upitnik ne zadovoljava kriterije za individualnu dijagnostiku. Mogući je razlog tome, kako i autorice same navode, preporuka autora testa da se CDI primjenjuje tek na učenicima starijim od 14 godina (Super i sur., 1981). Daljnjih provjera hrvatske inačice CDI-a nije bilo.

Oba instrumenta – Superov CDI i Critesov CMI – namijenjeni su djeci od 13 ili 14 godina, jer autori smatraju kako je za mjerenje profesionalne zrelosti potrebna određena razina kognitivnog razvoja te stabilnost i strukturiranost profesionalnih interesa (Holland, 1973; 1985). Međutim, Westbrook i Parry-Hill (1973) konstruirali su mjeru profesionalne zrelosti prilagođenu i mlađim učenicima.

Cognitive Vocational Maturity Test (Test kognitivne profesionalne zrelosti, CVMT) autora Westbrooka i Parry-Hilla (1973) mjeri samo kognitivnu komponentu profesionalne zrelosti i namijenjen je učenicima od 12 do 15 godina. Prema autorima, centralnu ulogu pri donošenju profesionalnih odluka ima poznavanje osobina zanimanja. Kao što navode Westbrook i Mastie (1974), u procesu odabira zanimanja u kojem ćemo biti uspješni i kojim ćemo biti zadovoljni, poznavanje svijeta rada jednako je važno kao i poznavanje vlastitih osobina. Zato je CVMT osmišljen tako da se njime može utvrditi koliko dobro učenici poznaju osobine zanimanja i koliko se mogu tim informacijama koristiti pri donošenju profesionalnih odluka. Test se sastoji od šest subtestova: *Područje rada* (znanje o pripadnosti pojedinih zanimanjima određenom području rada); *Odabir zanimanja* (sposobnost da se odabere adekvatno zanimanje za nekog učenika usklađeno s njegovim sposobnostima, interesima i vrijednostima); *Radni uvjeti* (poznavanje radnog vremena, razine prihoda, radnih uvjeta, mjesta obavljanja posla i drugih osobina pojedinih zanimanja); *Potrebno obrazovanje* (znanja o općoj razini obrazovanja potrebnoj za obavljanje pojedinih zanimanja); *Potrebne osobine* (znanje o sposobnostima, osobinama i vještinama koje se najčešće zahtijevaju u pojedinim zanimanjima); *Radni zadaci* (poznavanje osnovnih i najvažnijih radnih zadataka koji se obavljaju u različitim zanimanjima). Originalna inačica upitnika sastoji se od 120 čestica, među kojima su sve subskale zastupljene sa po 20 čestica osim subskale *Odabir zanimanja*, koja ima 15 čestica, i subskale *Radni zadaci*, koja sadrži 25 čestica. Boduju se točni odgovori na svakoj

od skala kao i ukupan broj točnih odgovora. Viši rezultati upućuju na višu razinu kognitivne profesionalne zrelosti. Validacijske studije potvrdile su relativno dobru unutarnju konzistenciju svih subskala upitnika, visoku povezanost među skalama (od 0,60 do 0,84), jasne saturacije subskala generalnim faktorom, te visoku povezanost subskala sa skalama CMI-a (Westbrook, 1976).

Prilagođenost ovog testa profesionalne zrelosti mlađim učenicima posebno je interesantna za hrvatske prilike. Kod nas djeca prve profesionalne odluke trebaju donijeti na kraju osnovne škole kada biraju srednju školu. Odluka o srednjoj školi iznimno je odgovorna i važna, a vrlo često može čvrsto odrediti pojedinčev izbor zanimanja (primjerice u slučaju upisa u strukovnu školu¹). Bez obzira na to jesu li za to dovoljno zreli ili ne, naši učenici moraju donijeti važnu profesionalnu odluku u dobi od samo četrnaest godina. S obzirom na to da Superova faza istraživanja u toj dobi tek počinje i nastavlja se do dobi od 24. godine, vjerujemo kako mnogi učenici na kraju osmog razreda nisu stekli odgovarajuću razinu profesionalne zrelosti koja bi im omogućila da donesu realnu i informiranu odluku o svojoj karijeri. Upravo zato je važno na vrijeme detektirati one kojima je potrebno pomoći u procesu profesionalnog razvoja, kako bi u osmom razredu mogli samostalno i zrelo odlučiti o svojem budućem zanimanju. Stoga je važno imati instrument kojim je moguće već u šestim i sedmim razredima utvrditi razinu profesionalne zrelosti učenika, kako bismo ih mogli po potrebi pravovremeno uključiti u određene programe za poticanje profesionalnog razvoja. Sudjelovanje u takvim programima omogućilo bi učenicima da ranije postignu profesionalnu zrelost, odnosno osposobilo bi ih da na kraju osmog razreda samostalno donesu zrele profesionalne odluke. Zato je za hrvatsku populaciju učenika nužno razviti mjeru profesionalne zrelosti koja je prilagođena učenicima već u dobi od 12 godina.

Neki korelati profesionalne zrelosti

Teoretičari profesionalnog razvoja koji su definirali i operacionalizirali konstrukt profesionalne zrelosti, postavili su niz hipoteza o odnosima profesionalne zrelosti i drugih konstrukata. U odlomcima koja slijede, navedena su teorijska očekivanja i empirijski nalazi o odnosima profesionalne zrelosti i relevantnih varijabli: dobi, spola, školskog uspjeha i socioekonomskog statusa učenika.

U skladu s razvojnim teorijama karijere, profesionalna zrelost trebala bi rasti sukladno s porastom kronološke dobi učenika te s njihovim prelaskom u viši razred. Na osnovi rezultata velikog broja istraživanja o odnosu dobi učenika i profesionalne

---

1 Strukovne škole u Hrvatskoj upisuje velik broj učenika koji time čvrsto definiraju svoju buduću karijeru. Prema podacima Europske zaklade za stručnu izobrazbu (European Training Foundation) iz 2001. godine čak 41% srednjoškolaca pohađa četverogodišnje, a 31% trogodišnje strukovne srednje škole.

zrelosti, istraživači su se usuglasili da je profesionalna zrelost bolje određena obrazovnom razinom učenika nego njihovom kronološkom dobi (Crites, 1974; Guthrie i Herman, 1982; Hall, 1963). Naime, učenici su primorani donositi profesionalne odluke tijekom određenog školskog razreda, pa to uvjetuje skokovit razvoj njihove profesionalne zrelosti (Osipow, 1983; Gottfredson, 1981). Takva razmišljanja potvrđuju i nalazi empirijskih istraživanja. Dobiveni rezultati uniformno govore da profesionalna zrelost raste s prelaskom učenika na višu obrazovnu razinu (Crites, 1965; Herr i Erderlen, 1976; Smith i Herr, 1972; Tilden, 1978), što je potvrđeno u različitim kulturama, npr. u Nigeriji (Achabe, 1975), Izraelu (Fouad, 1988), Indiji (Gupta, 1987) i Južnoj Africi (Watson, 1984), te na uzorcima studenata (McCaffrey, Miller, Winston, 1984; Naidoo, Bowman, Gerstein, 1998).

Nadalje, istraživanja koja se bave utjecajem spola na profesionalnu zrelost uglavnom upućuju na spolne razlike u korist djevojčica. U većini istraživanja provedenih na djeci i adolescentima pokazalo se da učenice iskazuju višu razinu opće profesionalne zrelosti od učenika (Busacca i Taber, 2002; Alvi i Khan, 1983; Herr i Enderlein, 1976; King, 1989; Lokan, 1984; Luzzo, 1995), ili barem bolje rezultate na kognitivnim subskalama profesionalne zrelosti (Fouad, 1988; Patton i Creed, 2001). Ipak, u drugim kulturama pokazalo se pak da dječaci postižu više rezultate od djevojčica, primjerice u Nigeriji (Achabe, 1975), Indiji (Gupta, 1987) i Južnoj Africi (Watson, 1984). Također, u nekim istraživanjima nisu pronađene spolne razlike u profesionalnoj zrelosti, no ta su istraživanja provedena na specifičnim uzorcima, poput uzorka nadarenih (Kelley i Colangelo, 1990) ili uzorka mladih odraslih (Patton, Creed i Spooner-Lane, 2005). Zato se iz ukupnih nalaza o spolnim razlikama u profesionalnoj zrelosti ipak može donijeti određeni zaključak, prema kojem su djevojčice u dječjoj i adolescentskoj dobi profesionalno zrelije od dječaka, barem kada se radi o djeci koja odrastaju u zapadnim i ekonomski razvijenim kulturama. Nadalje, osim razlika u razini profesionalne zrelosti dječaka i djevojčica, pokazalo se da postoje spolne razlike i u strukturi znanja o zanimanjima, odnosno da je poznavanje osobina zanimanja pod velikim utjecajem spolnih stereotipa. Spolno stereotipiziranje snažno utječe na dječje stavove prema zanimanjima, pa tako djevojčice i dječaci preferiraju zanimanja u skladu s njihovom percepcijom spolnih uloga (Stockard i McGee, 1990). To se manifestira i na polju informiranosti o zanimanjima pa djeca znaju više o zanimanjima koja se smatraju tradicionalno odgovarajućima njihovu spolu (Liben i Singorella, 1980).

O odnosu profesionalne zrelosti i školskog uspjeha postoji manji broj istraživanja koja uglavnom upućuju na njihovu blagu pozitivnu povezanost. Tako su Creed i Patton (2003) dobili povezanost između školskog uspjeha srednjoškolaca i rezultata na CDI-u, a Tan (1989) je na uzorku singapurskih adolescenata pronašao razliku u profesionalnoj zrelosti između učenika visokog i niskog školskog postignuća. Povezanost između profesionalne zrelosti studenata i prosjeka ocjena na fakultetu dobili su Hardin, Leong i Osipow (2001), dok je Luzzo (1993) utvrdio povezanost između vještina donošenja profesionalnih odluka i prosjeka ocjena studenata. Pretpostavku

o pozitivnoj povezanosti profesionalne zrelosti i školskog uspjeha indirektno potkrepljuju i nalazi o pozitivnoj povezanosti kognitivne komponente profesionalne zrelosti i kognitivnih sposobnosti (Chodzinski i Randhawa, 1983).

Odnos profesionalne zrelosti i socioekonomskog statusa nije jasan poput odnosa profesionalne zrelosti i ranije navedenih konstrukata, iako su mnogi autori dugo isticali kako je socioekonomski status pojedinca jedan od glavnih pokretača razvoja karijere. Tako je Super (1990) isticao kako je socioekonomski status pojedinca bitna odrednica razvoja karijere, Linda Gottfredson (1984) ga je u svojoj Teoriji ograničavanja i kompromisa smatrala ključnim faktorom koji određuje pojedinčev izbor zanimanja, a Vondracek, Lerner i Schulenberg (1986) su ga držali jednim od najjačih i najstabilnijih okolinskih prediktora profesionalnih aspiracija i postignuća. No usprkos ovako jasnim teorijskim pretpostavkama, Super (1990) nije našao značajnu povezanost između socioekonomskog statusa (SES-a) i profesionalne zrelosti. Crites (1978b) je također dobio vrlo niske ili neznačajne korelacije između komponente stavova iz upitnika profesionalne zrelosti i socioekonomskog statusa. Slične rezultate prema kojima je SES relativno nevažna determinanta profesionalne zrelosti dobili su i Jordaan i Heyde (1979) na uzorku mladih adolescenata, te Naidoo i suradnici (1998), koji su na uzorku mladih Afroamerikanaca ustanovili kako nema povezanosti između socijalne klase kojoj pojedinac pripada i njegove profesionalne zrelosti. Ipak, suprotno ovim nalazima, postoji grupa istraživanja koja govori u prilog važnosti utjecaja socioekonomskog statusa na profesionalnu zrelost. Tako su Ansell i Hansen (1971) zaključili kako socioekonomsko okruženje iz kojeg učenik dolazi, operacionalizirano preko lokacije škole koju polazi, igra veću ulogu u razvoju profesionalne zrelosti nego njegova etnička pripadnost. Myra Holland (1981) je utvrdila da je SES značajno povezan s afektivnom komponentom profesionalne zrelosti na uzorku učenika šestih razreda te da je u toj dobi SES bolji prediktor profesionalne zrelosti od spola, mjesta stanovanja, kronološke dobi učenika ili njihova samopoimanja. Na vitalnu ulogu SES-a u razvoju profesionalne zrelosti u djevojaka upozorila su istraživanja Rice (1981) te McLaughlin, Hunt, Montgomery (1976). U skladu s time King (1989) je utvrdila kako SES ima veći efekt na profesionalnu zrelost djevojčica nego dječaka. Očito je da istraživanja o odnosu profesionalne zrelosti i socioekonomskog statusa pružaju nejednoznačne rezultate, no čini se da bi se ipak mogla očekivati određena, iako vjerojatno niska povezanost profesionalne zrelosti i SES-a učenika.

Cilj i problemi

Cilj ovog rada bio je utvrditi razinu profesionalne zrelosti učenika viših razreda osnovne škole te utvrditi odnos profesionalne zrelosti i drugih relevantnih obilježja učenika.

U tu svrhu razvili smo jednostavnu i lako primjenjivu mjeru profesionalne zrelosti koja bi trebala bila prikladna za utvrđivanje spremnosti učenika viših razreda

osnovne škole za donošenje razboritih profesionalnih odluka. Kao teorijska osnova za konstrukciju čestica poslužio nam je Westbrookov i Parry-Hillov (1973) Test kognitivne profesionalne zrelosti CVMT. Dva su razloga zbog kojih smo odabrali CVMT kao okvir za konstrukciju našeg testa. Prvi je činjenica da se ovaj test jedini pokazao primjenjiv na ispitanicima u dobi od 12 godina (što odgovara 6. razredu osnove škole u nas). Drugi razlog je njegova jednodimenzionalnost koja nam je omogućila konstrukciju kratkog homogenog testa koji mogao biti zadovoljavajuće pouzdan i osjetljiv na razini ukupnog rezultata. Zato smo odlučili konstruirati test koji mjeri poznavanje osobina zanimanja i svijeta rada, odnosno koji mjeri kognitivnu komponentu profesionalne zrelosti. U skladu s time, naš novi instrument nazvali smo Test informiranosti o zanimanjima (TIZ).

Postavili smo dva glavna problema ovog istraživanja. Kao prvo, htjeli smo utvrditi razinu profesionalne zrelosti učenika kako bismo saznali mogu li djeca u osmom razredu donijeti samostalnu i zrelu odluku o svojoj karijeri. Zatim, željeli smo provjeriti i je li konstrukt profesionalne zrelosti povezan s drugim konstruktima na način sukladan teorijskim očekivanjima i ranijim empirijskim istraživanjima. Kako bismo provjerili sam konstrukt profesionalne zrelosti i njegovo pozicioniranje u nomološkoj mreži, izveli smo niz pretpostavki koje planiramo ovim istraživanjem provjeriti: (1) profesionalna zrelost hrvatskih osnovnoškolaca trebala bi rasti u funkciji prelaska učenika u viši razred; (2) učenice bi trebale postizati nešto više prosječne rezultate od učenika; (3) profesionalna zrelost trebala bi biti pozitivno povezana sa školskim uspjehom, planiranom duljinom školovanja, socioekonomskim statusom učenika, te u manjoj mjeri s uključenošću u proces odabira zanimanja.

METODA

Ispitanici

Istraživanje je provedeno na uzorku od 1266 ispitanika. Uzorak su činile učenice i učenici viših razreda osnovnih škola, ravnomjerno raspoređeni po spolu i razredu koji pohađaju (Tablica 1). Dominantna dob učenika petih razreda bila je 11 godina, učenika šestih razreda 12 godina, učenika sedmih 13 godina te učenika osmih razreda 14 godina. Istraživanje je provedeno u 98 osnovnih škola iz svih regija Hrvatske, a razredi unutar škola odabrani su slučajno, pa je uzorak ispitanika reprezentativan za populaciju učenika viših razreda osnovne škole na razini Hrvatske.

Tablica 1. Struktura uzorka prema spolu i dobi

	5. razred	6. razred	7. razred	8. razred	Ukupno
Djevojčice	191	146	152	171	660
Dječaci	155	135	143	169	602
Ukupno	346	281	295	340	1266

Instrument

Test informiranosti o zanimanjima (TIZ; autori Babarović i Šverko) mjeri šest aspekata kognitivne komponente profesionalne zrelosti: (1) poznavanje područja rada, (2) radnih uvjeta, (3) potrebnog obrazovanja, (4) poželjnih osobina i sposobnosti, (5) tipičnih radnih aktivnosti, te (6) razumijevanje načela odabira zanimanja. Test informiranosti o zanimanjima broji ukupno 18 čestica; po tri čestice za svaki aspekt profesionalne zrelosti. Primjeri čestica koje oslikavaju pojedine aspekte profesionalne zrelosti prikazani su u Tablici 2. Sve čestice su pitanja višestrukog izbora,

Tablica 2. Aspekti profesionalne zrelosti Testa informiranosti o zanimanjima i primjeri čestica

Područja rada

Koji su od navedenih službenici državne uprave?

(a) *Diplomati*, (b) *Menadžeri*, (c) *Svećenici*, (d) *Veterinari*, (e) *Ne znam*

Radni uvjeti

Tko svoj posao uvijek obavlja u zatvorenom prostoru?

(a) *Krovopokrivači*, (b) *Zidari*, (c) *Grafičari-tiskari*, (d) *Fasaderi*, (e) *Ne znam*

Potrebno obrazovanje

Odaberi zanimanje koje zahtijeva najdužu naobrazbu?

(a) *Politolozi*, (b) *Farmaceutski tehničari*, (c) *Klesari*, (d) *Odgovitelji predškolske djece*, (e) *Ne znam*

Poželjne osobine

Dobro planiranje i organiziranje rada drugih ljudi najvažnije je u zanimanju...

(a) *Akviziteri*, (b) *Televizijski najavljiivači*, (c) *Kemijski laboranti*, (d) *Voditelji marketinga*, (e) *Ne znam*

Radne aktivnosti

Znanstvenici koji proučavaju postanak, razvitak i građu stijena na Zemlji zovu se...

(a) *Geometri*, (b) *Meteorolozi*, (c) *Astronomi*, (d) *Geolozi*, (e) *Ne znam*

Odabir zanimanja

Luka je jedan od najboljih učenika u razredu, a posebno dobro mu idu matematika i kemija. Uvijek čita knjige kako bi nešto novo naučio. U svojoj sobi čak provodi i male kemijske pokuse. Ne voli jako ići van i družiti se s drugim dječacima, povučen je i radije ostaje kod kuće učiti. Misli se u upisati na fakultet i još se dugo školovati. Koje bi zanimanje Luki najbolje odgovaralo?

(a) *Mikrobiolog*, (b) *Elektromehaničar*, (c) *Turistički vodič*, (d) *Policijski inspektor*, (e) *Ne znam*

s 4 ponuđena odgovora i odgovorom “ne znam”, uključenim kako bi se smanjilo nasumično odgovaranje i eventualno pogađanje točnog rješenja. U svakom zadatku samo je jedan odgovor točan, bodovanje se provodi prema ključu za ocjenjivanje koji predviđa po jedan bod za svaki točan odgovor. Mogući raspon rezultata u testu iznosi 0 do 18 bodova. Elektroničku inačicu Testa informiranost o zanimanjima moguće je vidjeti na internet stranici www.karijera.hr.

Parametri testa upućuju na to da je test pretežak učenicima petih, šestih i sedmih razreda, a težinski primjeren učenicima osmih razreda (Tablica 3). Test je dobre osjetljivosti, što potvrđuju platikurtične distribucije u svim uzorcima te raspon testa koji gotovo da ne odstupa od teorijskog (Tablica 3). Također, distribucija rezultata je pozitivno asimetrična u najmlađem uzorku i negativno asimetrična u najstarijem uzorku, što omogućava dobru detekciju učenika petih razreda koji postižu visoke rezultate na testu i učenika osmih razreda koji postižu niske rezultate na testu i kojima je potrebna pomoć u donošenju zrelih profesionalnih odluka.

Unutarnja homogenost Testa informiranosti o zanimanjima je vrlo dobra, što u svim uzorcima pokazuju koeficijenti unutarnje konzistencije i jasna konvergencija jednom faktoru. Cronbachov alfa koeficijent u različitim dobnim uzorcima kreće se u rasponu od 0,82 do 0,86 (Tablica 3). Faktorska struktura testa je jednodimenzionalna, jer se u svim uzorcima na temelju Scree-testa jasno izdvaja samo jedna komponenta koja objašnjava više od 25% varijabiliteta rezultata u pojedinačnim česticama (Tablica 3).

Osim Testa informiranosti o zanimanjima, prikupljene su i informacije o drugim konstruktima: školskom uspjehu, socioekonomskom statusu, obrazovnim aspiracijama i uključenosti u proces izbora zanimanja. Školski uspjeh operacionaliziran je prosjekom ocjena na polugodištu i na kraju godine, socioekonomski status učenika operacionaliziran je obrazovanjem majke i oca, obrazovne aspiracije operacionalizirane su planiranom dužinom školovanja, odnosno najvišim željenim stupnjem obrazovanja, dok je uključenost u proces odabira zanimanja operacionalizirana čestinom razmišljanja o svojem budućem zanimanju.

Tablica 3. Parametri testa, unutarnja homogenost i postotak varijance objašnjen prvom glavnom komponentom u različitim dobnim uzorcima

	M	Sd	Raspon	Indeks lakoće testa	Kolmogorov-Smirnov Z	α	% obj. var. prvom GK
Peti razred	5,5	4,07	0-16	0,31	1,94**	0,84	27,0
Šesti razred	7,4	4,13	0-17	0,41	1,53*	0,82	25,5
Sedmi razred	7,3	4,42	0-17	0,41	1,44*	0,85	28,2
Osmi razred	9,6	4,60	0-18	0,53	1,88**	0,86	31,1

** $p < 0,01$, * $p < 0,05$

Primjena

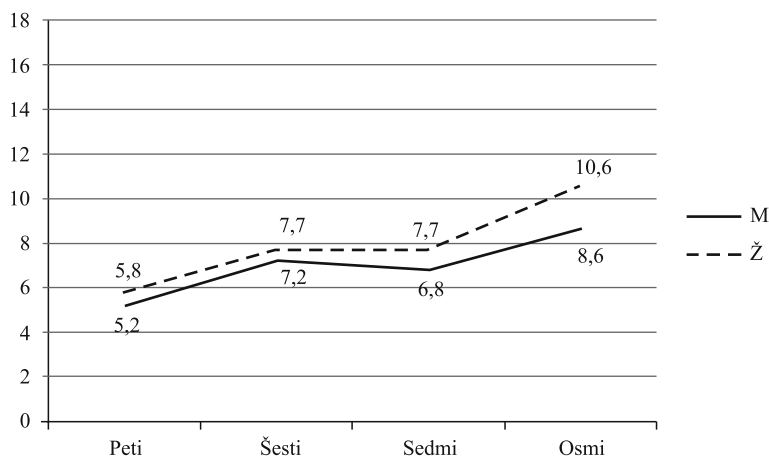
Test informiranosti o zanimanjima primijenjen je na nastavi, u sklopu šireg istraživanja kojim su se ispitivale i druge teme, kao što su školsko i izvanškolsko ponašanje, provođenje slobodnog vremena te sociodemografske osobine i odnosi u obitelji. Za primjenu Testa informiranosti o zanimanjima bilo je dovoljno 10-15 minuta.

REZULTATI

S ciljem provjere postavljenih hipoteza, provjerili smo postoji li porast kognitivne komponente profesionalne zrelosti u funkciji dobi za djevojčice i dječake, te ispitali kakva je povezanost profesionalne zrelosti s nekim relevantnim konstruktima, kao što su školski uspjeh, sociodemografski status učenika te obrazovne aspiracije i uključenost u proces odabira zanimanja.

Na temelju dvosmjerne analize varijance i Tukeyeva post-hoc testa ustanovili smo da profesionalna zrelost raste u funkciji dobi, $F(3, 1254) = 53,0, p < 0,001$, osim u šestom i sedmom razredu gdje nema razlike u profesionalnoj zrelosti (Slika 1). Nadalje, učenice pokazuju veći stupanj profesionalne zrelosti od učenika, $F(1, 1254) = 17,0, p < 0,001$, i to sustavno u svim dobnim skupinama, zbog čega nema interakcijskog efekta spola i dobi, $F(3, 1254) = 1,88, p = 0,06$.

Kognitivna komponenta profesionalne zrelosti pozitivno je povezana sa školskim uspjehom, obrazovanjem roditelja, planiranom dužinom školovanja i u manjoj mjeri čestinom razmišljanja o budućem zanimanju. Viši stupanj profesionalne zre-

Slika 1. Rezultati u Testu informiranosti o zanimanjima u funkciji dobi i spola

Tablica 4. Povezanost profesionalne zrelosti i školskog uspjeha, obrazovanja roditelja, planirane dužine školovanja i čestine razmišljanja o budućem zanimanju

	5. razred	6. razred	7. razred	8. razred
<i>Pearsonov r</i>				
Opći uspjeh na polugodištu	0,43**	0,41**	0,43**	0,51**
Opći uspjeh na kraju godine	0,32**	0,39**	0,46**	0,48**
<i>Spearmanov ρ</i>				
Obrazovanje majke	0,20**	0,31**	0,19**	0,17**
Obrazovanje oca	0,08	0,34**	0,19**	0,30**
Planirana dužina školovanja	0,26**	0,34**	0,43**	0,46**
Čestina razmišljanja o budućem zanimanju	0,17**	0,11	0,14*	0,10

** $p < 0,01$, * $p < 0,05$

losti iskazali su učenici koji su na polugodištu ili na kraju školske godine postigli bolji školski uspjeh, čiji su roditelji obrazovaniji, koji se planiraju duže školovati (Tablica 4).

RASPRAVA

Test informiranosti o zanimanjima (TIZ) pokazao se dobrom mjerom kognitivne komponente profesionalne zrelosti. U svim dobnim uzorcima osjetljivost testa je odlična, na što upućuju platičurte distribucije te uglavnom pokriveni teorijski raspon testa. Dobiveni koeficijenti unutarnje konzistencije su visoki i kreću se od 0.82 do 0.86 u različitim dobnim uzorcima. Dobiveni koeficijenti bitno su veći od koeficijentata pouzdanosti subskala CMI-a i CDI-a slične duljine (Levinson i sur. 1998; Alvi i Khan, 1983; Crites, 1978b; Thompson i Lindenman, 1981; Hansen, 1974; Vizek-Vidović i Vlahović-Štetić, 1990), te slični koeficijentima pouzdanosti bitno dužih sumativnih kognitivnih subskala CMI-a (npr. Creed i Patton, 2003; Hardin, Leong, Osipow, 2001) i CDI-a (Thompson i Lindenman, 1981) te pojedinačnih subskala CVMT-a (Westbrook i Parry-Hill, 1973). Sve čestice TIZ-a imaju jasnu jednofaktorsku strukturu, što odgovara očekivanjima i empirijskim dokazima o jednodimenzionalnosti kognitivne komponente profesionalne zrelosti (Super i Thompson, 1979; Wallbrown, Silling i Crites, 1986).

Iako Test informiranosti o zanimanjima ispituje poznavanje osnovnih i važnih informacija o svijetu rada, on je našim učenicima dosta težak. Učenici i učenice osmih razreda točno rješavaju tek polovinu pitanja u TIZ-u, te smatramo da velika većina učenika ima nisku i nedovoljnu razinu profesionalne zrelosti za donošenje važnih profesionalnih odluka. Stoga smatramo da treba započeti s procesom poticanja profesionalnog razvoja već u šestom ili sedmom razredu. Moderno savjetovanje i informiranje o izboru zanimanja ne uključuje samo jednokratno profesionalno usmjeravanje učenika osmih razreda, već i višegodišnje razvojne programe u ko-

jima učenici osvještavaju važnost odabira zanimanja, stječu informacije o svijetu rada, upoznaju svoje osobine i donose profesionalne odluke. Takvi programi za poticanje profesionalne zrelosti u Hrvatskoj postoje (Školski program profesionalnog razvoja, Perry i VanZandt, 1999a, 1999b), a izbor najboljih vježbi za osnovne i srednje škole moguće je vidjeti na stranici www.karijera.hr. S obzirom na to da učenici u osmom razredu nemaju dovoljno informacija o svijetu rada da bi na temelju njih mogli donijeti zrelu profesionalnu odluku, smatramo da su ovakvi razvojni programi nužni svim učenicima viših razreda osnovnih škola kako bi oni do osmog razreda razvili potrebnu razinu profesionalne zrelosti te tako postali sposobni samostalno donijeti zrelu profesionalnu odluku.

Nadalje, distribucija rezultata TIZ-a u osmom razredu poprima negativno asimetričan oblik te time bolje razlikuje učenike u području niske razine profesionalne zrelosti. Ta osobina ovog testa omogućuje identifikaciju učenika osmih razreda kojima je potrebna klasično profesionalno savjetovanje jer su na pragu donošenja profesionalne odluke za koju nisu spremni. Stoga smatramo kao bi TIZ mogao poslužiti kao adekvatno dijagnostičko sredstvo za identifikaciju učenika osmih razreda kojima je potrebno individualno profesionalno informiranje i usmjeravanje.

U okviru odgovora na drugi glavni problem, ispitan je odnos profesionalne zrelosti i nekoliko drugih konstrukata – spola i dobi učenika, te školskog uspjeha, profesionalnih aspiracija, socioekonomskog statusa te uključenosti u proces odabira zanimanja.

Na temelju naših rezultata možemo zaključiti da djevojčice u svim dobnim uzorcima pokazuju višu razinu profesionalne zrelosti od dječaka, što odgovara većini nalaza drugih autora (Busacca i Taber, 2002; Alvi i Khan, 1983; Herr i Enderlein, 1976; King, 1989; Lokan, 1984; Luzzo, 1995; Fouad, 1988; Patton i Creed 2001). Utvrđeno je i kako promjene profesionalne zrelosti u funkciji dobi odgovaraju teorijskim očekivanjima. Profesionalna zrelost značajno raste s prelaskom učenika iz petog u šesti razred, zatim stagnira u sedmom, pa onda ponovo značajno raste u osmom razredu. Iako nije dobiven kontinuirani rast profesionalne zrelosti u funkciji dobi, ovakvi rezultati ne odstupaju od očekivanja, već podržavaju hipotezu prema kojoj je primarni agens profesionalne zrelosti obrazovno okruženje u kojem se profesionalne odluke moraju donositi točno u određenom obrazovnom stadiju (Osipow, 1983; Gottfredson, 1981). U našem slučaju radi se o bitnom skoku profesionalne zrelosti s prelaskom učenika u osmi razred, dok je očita faza mirovanja profesionalne zrelosti između šestog i sedmog razreda. Dakle, situacijska nužnost donošenja važnih profesionalnih odluka u osmom razredu bila je vjerojatno glavni razlog podizanja profesionalne zrelosti naših učenika. S druge strane, porast rezultata u testu između petog i šestog razreda prije bi se mogao pripisati donjoj razini primjenjivosti ovakvog testa učenicima u dobi od svega jedanaest godina (peti razred), na koju upućuju autori CVMT-a (Westbrook i Parry-Hill, 1973) nego utjecaju obrazovnog konteksta na povećanje profesionalne zrelosti. Stoga se može zaključiti kako je profesionalna zrelost očekivano povezana s dobi učenika te da su kraj osmogodišnjeg

obrazovanja i odabir srednje škole glavne kontekstualne determinante povećanja profesionalne zrelosti.

U svim dobnim uzorcima potvrđena je povezanost školskog uspjeha i profesionalne zrelosti. Dobivena povezanost slična je ili čak i nešto veća od one utvrđene u drugim istraživanjima (Tan, 1989; Luzzo, 1993; Creed i Patton, 2003; Hardin i sur., 2001). Utvrđena povezanost TIZ-a i školskog uspjeha temelji se na dvjema činjenicama. Prvo, Test informiranosti o zanimanjima je mjera kognitivne komponente profesionalne zrelosti koja je, kao i školski uspjeh, u znatnoj mjeri određena općim kognitivnim sposobnostima učenika. Kao drugo, ovo je istraživanje provedeno na nešto mlađem uzorku ispitanika, za razliku od većine gore navedenih. Kod osnovnoškolaca nema selekcije po kognitivnim sposobnostima niti po školskom uspjehu, kao kod srednjoškolaca i studenata, pa ne dolazi do smanjenja varijabiliteta promatranih mjera. Nadalje, u skladu s nalazima o povezanosti školskog uspjeha i profesionalne zrelosti su i rezultati o sustavnoj povezanosti profesionalne zrelosti i željene duljine školovanja naših učenika koja se zapaža u svim dobnim uzorcima. Obrazovne aspiracije, mjerene varijablama poput očekivane duljine školovanja, trebale bi biti u jasnoj vezi sa školskim uspjehom (npr. Brookover, Erickson, Joiner, 1967; Marjoribanks, 2005; Khan i Alvi, 1983), a naši rezultati jasno podupiru ova očekivanja.

Povezanost socioekonomskog statusa i profesionalne zrelosti, također je pozitivna, pa i ovaj nalaz donekle odgovara teorijskim očekivanjima (npr. Super, 1990; Gottfredson, 1981; Vondracek i sur., 1986). Socioekonomski status operacionaliziran je varijablama obrazovanje majke i obrazovanje oca, koje iskazuju podjednaku povezanost s profesionalnom zrelošću. Zanimljivo je kako se u ranijim istraživanjima pokazalo da je obrazovanje majke, u usporedbi s obrazovanjem oca, sustavno nešto bolji prediktor školskog uspjeha djece u hrvatskim osnovnim školama (Babarović, Burušić, Šakić, 2009). To očito nije slučaj i s profesionalnom zrelosti, barem prema rezultatima ovog istraživanja. Razloge zbog kojih roditeljski socioekonomski status ima nešto drugačiji obrazac djelovanja na profesionalnu zrelost djece nego na njihov školski uspjeh trebalo bi provjeriti istraživanjem u kojem bi socioekonomski status roditelja bio bolje, odnosno višestruko operacionaliziran.

Možemo se još osvrnuti na odnos uključenosti u proces izbora zanimanja i profesionalne zrelosti. Uključenost u proces izbora zanimanja operacionalizirana je čestinom razmišljanja o budućem zanimanju, te se prema konceptima Supera i Critesa odnosi na jednu od mjera afektivne komponente profesionalne zrelosti. U ovom se istraživanju pokazalo da uključenost u proces izbora zanimanja vrlo nisko (0.10 do 0.17) korelira s kognitivnom komponentom profesionalne zrelosti. Ovakav nalaz u velikoj mjeri odgovara rezultatima ranijih istraživanja prema kojima se korelacije između afektivnih i kognitivnih komponenti CMI-a kreću u rasponu od 0.10 do 0.20 (Alvi i Khan, 1983). Takva slaba povezanost upućuje na relativnu nezavisnost kognitivne i afektivne komponente profesionalne zrelosti, što je u skladu s istraživanjima Supera i Thompsona (1979) s CDI-jem te Wallbrowna i sur. (1986)

s CMI-jem. Dakle, prema našim rezultatima, kognitivna komponenta profesionalne zrelosti mjerena TIZ-om relativno je nezavisna od afektivne komponente mjerene ovom česticom. Kako bismo u detaljnije provjerili taj odnos, planiramo konstruirati opsežniju i pouzdaniju mjeru afektivne komponente profesionalne zrelosti.

Na osnovi dobivenih nalaza može se zaključiti da se TIZ pokazao vrlo pouzdanom, osjetljivom i valjanom mjerom kognitivne komponente profesionalne zrelosti. Povezanost profesionalne zrelosti mjerene TIZ-om s relevantnim osobinama učenika mahom odgovara očekivanjima i istraživanjima drugih autora. Djevojčice su u ovoj razvojnoj dobi profesionalno nešto zrelije od dječaka, profesionalna zrelost rase u funkciji obrazovne dobi učenika, školski uspjeh je umjereno pozitivno povezan s profesionalnom zrelosti, a viši socioekonomski status obitelji korespondira s nešto višom razinom profesionalne zrelosti učenika. Učenici viših obrazovnih aspiracija su u pravilu nešto profesionalno zreliji, dok je uključenost u proces izbora zanimanja nisko povezana s razinom profesionalne zrelosti. Ako se rezultati promatraju u kontekstu znanstvene novine koju rad donosi, mogu se istaći dva interesantna nalaza. Oba pružaju informacije o odnosima kognitivne komponente profesionalne zrelosti i drugih varijabli koji u literaturi nisu jednoznačno određeni ili očekivani. Kao prvo, prema našim rezultatima, profesionalna zrelost u većoj mjeri raste s obrazovnom nego kronološkom dobi, odnosno čini se da je obrazovni kontekst glavni pokretač porasta profesionalne zrelosti. Nadalje, utvrđena je slaba povezanost kognitivne komponente profesionalne zrelosti mjerene TIZ-om te afektivne komponente profesionalne zrelosti mjerene varijablom uključenosti u proces izbora zanimanja, što govori u prilog hipotezi o njihovoj relativnoj nezavisnosti.

Naravno, ovo istraživanje ima i svoje nedostatke koji se prije svega mogu pronaći u jednostrukoj operacionalizaciji nekih korištenih mjera te u primjeni Testa informiranosti o zanimanjima u sklopu većeg istraživanja. Zbog takvih uvjeta primjene testa učenici nisu bili posebno senzibilizirani za njegov sadržaj, niti su bili verbalno motivirani za njegovo rješavanje (motivacija je potaknuta samo pisanom uputom). Osim toga, ovaj je test znanja odudarao od drugih upitnika o stavovima, ponašanjima i demografskim podacima koje su djeca uz njega rješavala.

Treba još istaknuti da naše istraživanje, kao i ostala istraživanja profesionalne zrelosti uglavnom nisu usmjerena na proučavanje posljedica visoke ili niske razine profesionalne zrelosti (Betz, 1988). Drugim riječima, trenutno u literaturi gotovo da ne postoje dokazi o kriterijskoj valjanosti korištenih testova profesionalne zrelosti, poglavito zato što ne postoji jasan i mjerljiv kriterij profesionalno zrelog ponašanja. Teško je definirati, utvrditi i izmjeriti koje su stvarne posljedice profesionalne (ne) zrelosti u domeni radnog ponašanja ili razvoja karijere. Izlaze iz postojećeg problema istraživači vide u daljnjim pokušajima jasnijeg utvrđivanja kriterijskih mjera zrelog profesionalnog ponašanja (Fretz, 1981) ili u korištenju strukturalnih modela u istraživanju uzroka i posljedica profesionalne zrelosti (Betz, 1988).

Na kraju, važno je još jednom napomenuti da je opća razina profesionalne zrelosti učenika viših razreda osnovnih škola niska, te da je određeni porast profesionalne

zrelosti zabilježen tek u osmim razredima kada učenici neizostavno moraju donijeti važne profesionalne odluke vezane uz odabir srednje škole. Budući da su rezultati ovog istraživanja dobiveni na reprezentativnom uzorku učenika osnovnih škola republike Hrvatske, trebalo bi kritički preispitati imaju li naši učenici priliku tijekom svog osnovnoškolskog obrazovanja steći potrebnu razinu profesionalne zrelosti za donošenje razboritih odluka o svojoj karijeri. Zato se nadamo da će TIZ poslužiti za identifikaciju učenika kojima je potrebno dodatno profesionalno usmjeravanje te da će ovo istraživanje potaknuti proces implementacije školskih razvojnih programa usmjerenih k povećanju profesionalne zrelosti učenika osnovnih škola.

LITERATURA

- Achabe, C.C. (1982). Assessing the vocational maturity of students in the East Central State of Nigeria. *Journal of Vocational Behavior*, 20, 153-161.
- Alvi, S.A., Khan, S.B. (1983). An investigation into the construct validity of Crites' career maturity model. *Journal of Vocational Behavior*, 22, 174-181.
- Ansell, E. M., Hansen, J.C. (1971). Patterns of vocational development in urban youth. *Journal of Counseling and Development*, 18, 505-508.
- Babarović, T., Burušić, J., Šakić, M. (2009). Uspješnost predviđanja obrazovnih postignuća učenika osnovnih škola Republike Hrvatske. *Društvena istraživanja*, 18, 673-695.
- Betz, N.E. (1988). The assessment of career development and maturity. U: W.B. Walsh, S.H. Osipow (Ur.), *Advances in the Assessment of Career Decision Making* (77-136). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Brookover, W., Erickson, E., Joiner, L. (1967). Educational aspirations and educational plans in relation to academic achievement and socioeconomic status. *The School Review*, 75, 392-400.
- Busacca, L., Taber, B.J. (2002). The Career Maturity Inventory-Revised: A preliminary psychometric investigation. *Journal of Career Assessment*, 10, 441- 453.
- Chodzinski, R.T., Randhawa, B.S. (1983). Validity of the career maturity inventory. *Educational & Psychological Measurement*, 43, 1163-1173.
- Creed, P.A., Patton, W. (2003). Differences in career attitude and career knowledge for high school students with and without paid work experience. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 3, 21-33.
- Crites, J.O. (1965). Measurement of vocational maturity in adolescence: Attitude Test of the Vocational Development Inventory. *Psychological Monographs*, 79, No.2.
- Crites, J.O. (1974). The Career Maturity Inventory. U: D.E. Super (Ur.), *Measuring vocational maturity for counselling and evaluation* [Monograph]. Washington, DC: National Vocational Guidance Association.
- Crites, J.O. (1978a). *Career Maturity Inventory: Theory and Research Handbook* (2nd ed.). Monterey, CA: McGraw-Hill.
- Crites, J.O. (1978b). *Career Maturity Inventory*. Monterey, CA: McGraw Hill.
- Crites, J.O. (1978c). *The Career Maturity Inventory Administration and use Manual* (2nd ed.) Monterey, CA: McGraw Hill.

- European Training Foundation (2001). *Vocational Education and Training in Croatia*. Available at: www.see-educoop.net/education_in/pdf/vet_training-cro-enl-t01.pdf
- Fouad, N.A. (1988). The construct of career maturity in the United States and Israel. *Journal of Vocational Behavior*, 32, 49–59.
- Fretz, B.R. (1981). Evaluating career interventions. *Journal of Counseling Psychology*, 28, 77-90.
- Gottfredson, L.S. (1981). Circumscription and compromise: A developmental theory of occupational aspirations. *Journal of Counseling Psychology* (Monograph), 28, 545-579.
- Gupta, N. (1987). Career maturity: A function of grade and sex. *Indian Psychologist*, 4, 19–31.
- Guthrie, W.R., Herman, A.L. (1982). Vocational maturity and its relationship to Holland's theory of career choice. *Journal of Vocational Behavior*, 21, 196-205.
- Hall, D.W. (1963). The Vocational Development Inventory: A measure of vocational maturity in adolescence. *The Personnel and Guidance Journal*, 41, 771-775.
- Hansen, J.C. (1974). Test review: J.O. Crites, Career Maturity Inventory. *Journal of Counseling Psychology*, 21, 168-172.
- Hardin, E.E., Leong, F.T.L., Osipow, S.H. (2001). Cultural Relativity in the Conceptualization of Career Maturity. *Journal of Vocational Behavior*, 58, 36-52.
- Healy, C.C. (1994). Review of the Career Maturity Inventory. U: J.T. Kapes, M.M. Mastic, E.A. Whitfield (Ur.), *A counsellor's guide to career assessment instruments* (3rd ed.), (269-272). Alexandria, VA: National Career Development Association
- Herr, E.L., Enderlein, T.E. (1976). Vocational maturity: The effects of school, grade, curriculum and sex. *Journal of Vocational Behavior*, 8, 227-238.
- Holland, J.L. (1973). *Making vocational choices – A theory of careers*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Holland, J.L. (1985). *Making vocational choices – A theory of vocational personalities and work environments*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Holland, M. (1981). Relationships between vocational development and self-concept in sixth grade students. *Journal of Vocational Behavior*, 18, 228-236.
- Jordaan, J.P., Heyde, M.B. (1979). *Vocational maturity during the high school years*. New York: Teachers College Press.
- Kelly, K.R., Colangelo, N. (1990). Effects of academic ability and gender on career development. *Journal for the Education of the Gifted*, 13, 168-175.
- Khan, S.B., Alvi, S.A. (1983). Educational, social, and psychological correlates of vocational maturity. *Journal of Vocational Behavior*, 22, 357-364.
- King, S. (1989). Sex differences in a causal model of career maturity. *Journal of Counseling and Development*, 68, 208-215.
- Levinson, E.M., Ohler, D.L., Caswell, S., Kiewra, K. (1998). Six Approaches to the Assessment of Career Maturity. *Journal of Counseling and Development*, 76, 475-482.
- Liben, L., Signorella, M. (1980). Gender-related schemata and constructive memory in children. *Child Development*, 51, 11-18.
- Lokan, J. (1984). *Manual of the Career Development Inventory – Australian Edition*. Hawthorn, VIC: Australian Council for Educational Research.

- Luzzo, D.A. (1993). Predicting the career maturity of undergraduates: A comparison of personal, educational, and psychological factors. *Journal of College Student Development*, 34, 271-275.
- Luzzo, D.A. (1995). Gender differences in college students' career maturity and perceived barriers in career development. *Journal of Counselling and Development*, 73, 319-322.
- Marjoribanks, K. (2005). Family background, academic achievement, and educational aspirations as predictors of Australian young adults' educational attainment. *Psychological Reports*, 96, 751-754.
- McCaffrey, S.S., Miller, T.K., Winston, R.B. (1984). Comparison of career maturity among graduate students and undergraduates. *Journal of College Student Personnel*, 25, 127-132.
- McLaughlin, G.W., Hunt, W.K., Montgomery, J.R. (1976). Socioeconomic status and the career aspirations and perceptions of women seniors in high school. *Vocational Guidance Quarterly*, 25, 155-162.
- Naidoo, A.V., Bowman, S.L., Gerstein, L.H. (1998). Demographics, causality, work salience, and the career maturity of African-American students: A causal model. *Journal of Vocational Behavior*, 53, 15-27.
- Ohler, D.L., Levinson, E.M., Hays, G.M. (1996). The relationship between congruence, consistency, differentiation; and career maturity among individuals with and without learning disabilities. *Journal of Employment Counseling*, 33, 50-60.
- Osipow, S.H. (1983). *Theories of career development* (3rd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Patton, W., Creed, P.A. (2001). Developmental issues in career maturity and career decision status. *The Career Development Quarterly*, 49, 336-351.
- Patton, W., Creed, P., Spooner-Lane, R. (2005). Validation of the Australian version of the Career Development Inventory-Short Form with a sample of university students. *Australian Journal of Career Development*, 14, 49-60.
- Perry, N., VanZandt, Z. (1999a). *Razmisli o budućnosti: Školski program profesionalnog razvoja za osnovne škole* (priručnik za učitelje). Zagreb: Razbor.
- Perry, N., VanZandt, Z. (1999b). *Usredotoči se na budućnost: Školski program profesionalnog razvoja za srednje škole* (priručnik za profesore). Zagreb: Razbor.
- Rice, F.P. (1981). *The Adolescent: Development, Relationships and Culture* (3rd ed.) Boston: Allyn and Bacon.
- Savickas, M.L. (1984). Career maturity: The construct and its appraisal. *Vocational Guidance Quarterly*, 32, 222-231.
- Smith, E.D., Herr, E.L. (1972). Sex differences in the maturation of vocational attitudes among adolescents. *Vocational Guidance Quarterly*, 20, 177-182.
- Stockard, J., McGee, J. (1990). Children's occupational preferences: The influence of sex and perceptions of occupational characteristics. *Journal of Vocational Behavior*, 36, 287-303.
- Super, D.E. (1974). Vocational maturity theory: Toward implementing a psychology of careers in career education and guidance. U: D. Super (Ur.), *Measuring vocational maturity for counseling and evaluation* (9-23). Washington, DC: National Career Development Association.

- Super, D.E. (1983). Assessment in career guidance: Toward truly developmental counseling. *The Personnel and Guidance Journal*, 61, 555–562.
- Super, D.E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. U: D. Brown, L. Brooks and Associates (Ur.), *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* (2nd ed.), (197–261). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Super, D.E., Forrest, D.J. (1972). *Career Development Inventory Form I: Preliminary Manual*. New York: Teachers College, Columbia University.
- Super, D.E., Thompson, A.S. (1979). A six scale, two-factor test of vocational maturity. *Vocational Guidance Quarterly*, 27, 6–15.
- Super, D.E., Thompson, A.S., Lindeman, R.H. (1988). *Adult Career Concerns Inventory: Manual for research and exploratory use in counselling*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Super, D.E., Thompson, A.S., Lindeman, R.H., Jordaan, J.P., Myers, R.A. (1981). *Career Development Inventory*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Super, D.E., Osborne, W.L., Walsh, D.J., Brown, S.D., Niles, S.G. (2001). Developmental career assessment and counseling: The C-DAC model. *Journal of Counseling and Development*, 71, 74-82.
- Tan, E. (1989). The career maturity of Singaporean adolescents – where do we stand and what can be done? *Singapore Journal of Education*, 10, 40–50.
- Thompson, A.S., Lindeman, R.H. (1981). *Career Development Inventory, Volume 1: Users' manual*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Thompson, A.S., Lindeman, R.H. (1984). *Career Development Inventory, Volume 2: Technical manual*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Tilden, A.J. (1978). Is there a monotonic criterion for measures of vocational maturity in college students? *Journal of Vocational Behavior*, 12, 43–52.
- Vizek Vidović, V., Vlahović-Štetić, V. (1990). Neke karakteristike Upitnika zrelosti za izbor zanimanja, *Primijenjena psihologija*, 10, 293-296.
- Vondracek, F.W., Lerner, R.M., Schulenberg, J.E. (1986). *Career development: A life-span developmental approach*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Wallbrown, F., Silling, S., Crites, J.O. (1986). Testing Crites' model of career maturity: A hierarchical strategy. *Journal of Vocational Behavior*, 28, 183-190.
- Watson, M.B. (1984). *Career development of coloured high school pupils*. Unpublished doctoral dissertation, University of Port Elizabeth, Port Elizabeth.
- Westbrook, B.W. (1976). Interrelationship of career choice competencies and career choice attitudes of ninth grade pupils: Testing the hypothesis derived from Crites' theory of career maturity. *Journal of Vocational Behavior*, 8, 1-12.
- Westbrook, B.W., Mastie, M.M. (1974). The cognitive vocation maturity test. U: D.E. Super (Ur.), *Measuring vocational maturity for counseling and evaluation* (41-50). Washington, DC: National Career Development Association.
- Westbrook, B.W., Parry-Hill, W. (1973). The measurement of cognitive vocational maturity. *Journal of Vocational Behavior*, 3, 239-252.

VOCATIONAL MATURITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN CROATIA

Summary

Vocational maturity is the tendency of a person to make realistic career plans and decisions, based on a thorough exploration of personal characteristics and collected information about the world of work. The aim of this study was to determine the level of vocational maturity of students in higher primary school grades and to determine the relation of vocational maturity to some students' characteristics. The *Test of Occupational Knowledge* was applied on a Croatian representative samples of pupils in 5th, 6th, 7th and 8th grade of primary school (total N = 1266). The test was developed for the purpose of this study and measures the cognitive component of vocational maturity. The obtained results lead to the conclusion that the test was of appropriate difficulty for pupils in the 8th grade, while being slightly more difficult for younger pupils. The good internal consistency is confirmed, as well as clear saturation of all items by first principal component. The vocational maturity increases with age of respondents, although it is quite low in all samples. Girls systematically achieve higher scores than boys, regardless of their age. The vocational maturity is moderately related to school achievement, educational aspirations and parents' occupation and weakly related to involvement in the career choice process. Therefore we consider that the *Test of Occupational Knowledge* can be used for identification of vocationally immature pupils who lack information about the world of work and who cannot make mature career decisions (electronic version of the test is available at the internet address www.karijera.hr). We also suggest that pupils in the 5th, 6th and 7th grades should systematically be enrolled in developmental school programs for vocational maturity encouragement, while congruence-based vocational counseling should be provided for insufficiently informed pupils in the last grade of primary school.

Key words: Vocational maturity, Test of Occupational Knowledge (TOK), career, vocational choice

Primljeno: 11. 05. 2011.